

Мінцис Е.Є., Великорода Ю. М.
(Івано-Франківськ, Україна)

ОСОБЛИВОТІ ПЕРЕКЛАДУ МЕТАФОР З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ

(на матеріалі роману Вільяма Теккерея “Ярмарок Суєти”)

У роботі розглядаються особливості перекладу метафор з англійської мови на українську на матеріалі перекладу роману «Ярмарок Суєти» В.Теккерея у виконанні Ольги Сенюк, а також стратегія перекладача при перекладі метафор. Проведений аналіз метафор твору показав, що основним принципом, який використовується при їх перекладі, є принцип визначення смислової домінанти. Найбільш ефективними технічними прийомами перекладу метафор є прийоми переміщення, додавання лексичних одиниць, а також прийом експлікації.

Ключові слова: метафора, переклад, стратегія перекладача, стилістичний засіб, художній переклад, сатира.

В работе рассматриваются особенности перевода метафор с английского языка на украинский на материале перевода романа «Ярмарок Тщеславия» В.Теккерея в исполнении Ольги Сенюк, а также определяется стратегия переводчика при переводе метафор. Был проведен анализ метафор романа, который показал, что основным принципом, используемым при их переводе, является принцип определения смысловой доминанты. Наиболее эффективными техническими приемами перевода метафор есть приемы перемещения, добавления лексических единиц, а также прием экспликации.

Ключевые слова: метафора, перевод, стратегия переводчика, стилистический прием, художественный перевод, сатира.

The paper deals with peculiarities of translating metaphors from English into Ukrainian on the basis of the translated version of the novel “Vanity Fair” by

William Thackeray” performed by Olha Senyuk. It determines the strategy the translator applied in translating the metaphors. The analysis shows that the main principle used in translating the metaphors of the novel is that of determining the semantic dominant, and that the most effective ways of translating the metaphors are transformation, addition of lexical units and explication.

Key words: metaphor, translation, translator’s strategy, stylistic device, literary translation, satire.

У статті розглядаються особливості перекладу метафор з англійської мови на українську на матеріалі перекладу роману “Ярмарок Суєти” Вільяма Теккерея у виконанні Ольги Сенюк, а також визначається стратегія перекладача при перекладі метафор. Об’єктом дослідження є способи перекладу метафор на українську мову. Предметом дослідження є оригінал роману “Ярмарок Суєти” В.М.Теккерея та його переклад українською мовою, виконаний Ольгою Сенюк. Завданнями роботи є: встановити принципи перекладацької стратегії при перекладі метафор, визначити основну стратегію перекладача для передачі предметно-логічного та конотативного значень при збереженні стилістичних засобів, які були використані в оригіналі. Хоча проблема художнього перекладу є достатньо дослідженою, проблемі перекладу метафор не приділялося достатньої уваги в останніх дослідженнях та публікаціях. Художній переклад в ідеалі є перш за все художнім, а не мовним відповідником оригіналу, і якщо ідеал не можна досягнути практично, все ж слід прагнути до нього, і чим ближче ми підійдемо, тим краще [1: 134].

При перекладі сатири взагалі та метафор зокрема слід виділити 3 рівні: переклад предметно-логічного значення, переклад конотативного значення, та відтворення тих стилістичних засобів, які вживались в оригіналі. У зв’язку з різницею в лексичній, семантичній та синтаксичній структурах двох мов, не завжди вдається здійснити переклад на всіх трьох рівнях, і тоді перекладачеві доводиться зупинитися на одному з них.

Слід наголосити, що правильний вибір відповідного синоніму мови перекладу для одиниці значення оригіналу завжди визначається кількома факторами: 1) його семантикою в контексті; 2) стилістичними чи жанровими особливостями тексту; 3) прагматичною орієнтацією чи тоном тексту. Будь-яке нехтування цими вимогами може привести до небажаних викривлень авторської концепції чи змісту [2: 418].

Мова роману “Ярмарок Суети” Вільяма Теккерея є надзвичайно образною, емоційно забарвленою, багатою на стилістичні засоби і прийоми, які допомагають глибше передати сатиричний зміст та підтекст задуманий автором. Основним і найбільш важливим стилістичним засобом у романі є метафора - перенесення якоїсь якості з одного об'єкта на інший, або можливість реалізації двох лексичних значень одночасно [3: 140].

Теккерей є майстром створення власних розширених метафоричних образів, які не мають аналогів ні в англійській, ні в українській мовах. До переваг перекладу О. Сенюк можна віднести прийом запозичення образу для передачі згаданих авторських метафор. Розширені авторські метафори чергуються з військовими, економічними і політичними метафорами. Так, у 12-ій главі роману автор вперше створює метафоричний образ домівки, життя в батьківському домі, який неодноразово повторюватиметься у тексті надалі:

“No, indeed; the life of a good young girl who is in the paternal nest as yet, can't have many of those thrilling incidents to which the heroine of romance commonly lays claim. Snares or shot may take off the old birds foraging without – hawks may be abroad, from which they escape or by whom they suffer; but the young ones in the nest have a pretty comfortable unromantic sort of existence in the down & the straw, till it comes to their turn, too, to get on the wing. While Becky Sharp was on her own wing in the country, hopping on all sorts of twigs, & amid a multiplicity of traps, & pecking up her food quite harmless & successful, Amelia lay snug in her home of Russell Square.”

“Справді, життя нашої милої дівчини, що не випурхнула ще з родинного гнізда, не може бути насичене такими цікавими подіями, на які

звичайно претендує героїня роману. Пастка чи постріл загрожують старому птахові, що вилітає в пошуках їжі, може нагодитися яструб, від якого або врятуєшся, або й ні; але пташенята в гнізді живуть дуже спокійно, зовсім не романтично, лежать собі на пір'ї і на соломі, аж поки настане їхня черга здійснитися на крила. Тим часом як Бекі Шарп літала десь у провінції на власних крилах, стрибала по гілках і, уникаючи всіляких пасток, успішно і безкарно знаходила собі їжу, Емілія зручно вилежувалася в своєму гнізді на Рассел – сквер.”

З даного прикладу можна побачити, що перекладач використовує прийом лексичних додавань, модуляцію лексичних значень і знаходить оказіональні лексичні відповідники для глибшої передачі художньо–емоційного ефекту (“*who is in the paternal nest*” – “що ще не випурхнула з родинного гнізда”, “*in her home*” – “в своєму гнізді”), тощо.

У деяких випадках метафоричність мови оригіналу не вдалось передати в перекладі, що пояснюється відмінностями у лексичній структурі двох мов. Наприклад, у 13–ому розділі для підкреслення напруження ситуації, яка склалася в будинку містера Осборна, автор пише: “*A telegraphic communication of eyes passed between the other three ladies*”. У перекладі ж ми читаємо: “... а інші три дами запитально Perezirнулися...” У даному випадку втрачено той гумористичний ефект, який створив автор оригіналу. Адже якщо дослівно передати оригінал, то в ньому мова йде про “телеграфічну розмову очей”, яка “промайнула” між трьома леді.

Однією з найважливіших ознак авторського методу Теккерей є метафоричне використання слів певної спеціальної сфери мовлення для опису побутових подій. Найчастіше можна помітити використання військової термінології. Пояснюється це не лише тим, що значна частина персонажів є військовими, або і безпосередньо мають справу з війною, але і тим, що це служить загальному задуму сатирика показати “Ярмарок Суети” як “поле бою”, де люди (“ляльки”) використовують усі можливі методи для досягнення мети.

Слід відзначити, що Ользі Сенюк вдалося передати майже всі такі авторські описи зі збереженням конотативного ефекту мовлення.

“... Mrs. Bute marched on one side of the vehicle, whilst honest Briggs occupied the other wing.”

“... Місіс Б'ют крокувала з одного боку, а чесна Бріггс охороняла другий фланг.”

“Enemies even the most obstinate & courageous can't hold out against starvation; so the elder Osborne felt himself pretty easy about his adversary in the encounter we have just described...; & as soon as George's supplies fell short, confidently expected his unconditional submission. It was unlucky, to be sure, that the lad should have secured a stock of provisions on the very day when the first encounter took place; but this relief was only temporary, old Osborne thought, & would but delay George's surrender.”

“Навіть найупертіший і наймужніший ворог не може витримати голоду, тому старий Осборн був досить спокійний за свого супротивника в битві, яку ми щойно описали..., і впевнено чекав беззастережної капітуляції, тільки не в Джорджа скінчаться запаси. Звичайно, шкода, що хлопець поповнив їх саме того дня, як відбулася перша сутичка, та на думку старого Осборна, то був тільки тимчасовий перепочинок, що трохи відтягав капітуляцію.”

З одного боку не можна утриматись від посмішки читаючи цей опис стосунків між двома чоловіками, немов би опис облоги міста. Проте гіркою є іронія Теккерей, коли ми згадаємо, що це опис стосунків між батьком і сином. У даному прикладі перекладач досягла найвищого можливого рівня перекладацької еквівалентності, передавши не лише мету комунікації, але також і конотативний ефект мовлення, зберігши при цьому ті ж самі засоби, які використав автор оригіналу.

Хоча Теккерей і називає свій роман “романом без героя”, безперечно герой у ньому присутній. І цей герой – гроші, які і керують всім на Ярмарку Суети. Думки усіх героїв крутяться навколо грошей. Усіх цікавить лише

вигода. І навіть шлюб розглядається як економічна операція, аукціон чи торгова угода. Не дивним є використання при описі шлюбних стосунків значної кількості метафор, пов'язаних з економічним життям. Так, у 18-му розділі автор дає мало не визначення з підручника з економіки: *“A long engagement is a partnership which one party is free to keep or to break, but which involves all the capital of the other.”* – *“Довготривалі заручини – це угода про співдружність, коли один партнер може дотримуватись або розірвати її, а другий втрачає весь свій капітал.”* У таких випадках знову ж яскраво розкривається перекладацький професіоналізм О. Сенюк, яка крім відтворення предметно-логічного та конотативного значень тексту зберігає ті ж самі засоби передачі цих значень. У 23-ому розділі містер Буллок, один з партнерів містера Осборна не тільки не соромиться думати про свою наречену, дочку містера Осборна, як про товар (*“He knew what money was, & the value of it: & a delightful throb of expectation lighted up his little eyes, & caused him to smile on his Maria, as he thought that... she might be worth thirty thousand pounds more than he had ever hoped to get with her.”* – *“Він знав, що таке гроші, й умів їх цінувати. Солодкий трепет надії спалахнув у маленьких очицях містера Буллока й спонукав його всміхнутися своїй Марії, коли він подумав, що... вона може подорожчати на тридцять тисяч фунтів порівняно з тим, що він сподівався отримати за нею в посаг.”*), але й за мить відверто їй про це говорить (*“You may be a fifty thousand pounder yet.”* - *“Ти ж тепер коштуєш десь тисяч із п'ятдесять.”*).

Крім того, що Ярмарок Суети є полем бою, і торговим аукціоном, на ньому також вирують найтонші політичні інтриги. І автор з гострою сатирою висміює задуми маріонеток свого театру: *“The dark object of the conspiracy into which the chiefs of the Osborne family had entered, was ignorant of all their plans regarding her.”* *“Темнолиций об'єкт таємної змови, яку задумали чільні політики родини Осборнів, міс Суорц і гадки не мала про їхні плани.”* І хоча перекладач у даному прикладі відходить від дослівного перекладу слова *“chiefs”* (*“керівники”*), вдало підібраний нею оказіональний відповідник *“чільні*

політики” тільки поглиблює емоційний ефект, передаючи при цьому прагматичний потенціал оригіналу.

“Ярмарок Суети” чи “Ярмарок марнославства” є головним образом в романі і виступає не лише в назві, але й пояснюється в тексті у авторських відступах майже півсотні разів [4: 13]. Важливо зазначити, що цю метафору Теккерей запозичив з великого англійського твору XVII століття “Шлях паломника” Джона Беньяна. У цій християнсько–релігійній алегорії письменник розповідав про важкий шлях пілігрима Христіяна з “цього світу в інший”, йдучи яким йому довелося зупинятися на станціях “Ярмарок Суети”, “Болото Відчаю”, “В’язниця Сумнівів” [4: 13].

Добре відомим є варіант перекладу назви роману на російську мову – “Ярмарка тщеславия”. Російський дослідник англійської літератури М.В. Урнов наводить варіанти російського перекладу назви: “Базар житейской суеты”, “Ярмарка суеты”, “Ярмарка тщеславия” і пише, що “Ярмарка тщеславия” звучить менш конкретно, ніж перша назва, але більш лаконічно, більше відповідає оригіналу” [5: 152].

Проте ряд російських дослідників не погоджується з думкою М.В. Урнова. Так, Н.П. Міхальская пише: ““Ярмаркой тщеславия”, а точніше “Базаром Житейської Суеты” назвав свій роман Теккерей, порівнюючи Англію свого часу з великим ярмарком” [6: 188]. Ще один російський дослідник А. Анікст пише: “Прийнятий в наш час переклад роману (“Ярмарка тщеславия”) не є єдино можливим. У першому російському виданні роман називався “Базар житейской суеты”, в другому – “Ярмарок житейской суеты”, і це, мабуть, точніше передає зміст англійської назви” [7: 805].

Ще довго можна було б сперечатись про те, який варіант перекладу назви роману слід вибрати, проте, якщо ми відкриємо останню сторінку роману, в останньому абзаці ми побачимо, що автор використовує відому біблійну алюзію: “*Vanitas vanitatum!*” (лат. - *Суєта суєт!*), яка і дозволяє нам стверджувати те, яким є ставлення автора до описуваного. Якщо погодитися з тими дослідниками, які вважають, що назву слід перекладати “Ярмарок

Марнославства”, ця алюзія може залишитись незрозумілою для читача перекладу. Можна погодитись з думкою А. Анікста, який вважає, що “Люди присвячували життя безплідним прагненням. І Теккерей пройнявся переконанням в правоті біблійного мудреця Еклезіаста, який стверджував, що все в світі – “суета суєт і всіляка суєта” [7: 809]. Кіра Шахова також вважає, що в основі своїй образ ярмарку життєвої суєти біблійний [4: 13].

Таким чином, основним принципом, що використовується при перекладі метафор роману В.Теккерей, є принцип визначення смислової домінанти, що допомагає найбільш повно передати бажаний стилістичний ефект. Перекладач повинен вміти правильно інтерпретувати значення мовних одиниць в контексті, тобто не задовольнятися тільки тим смислом, який зв'язаний з найбільш вживаними значеннями цих одиниць. Аналіз тексту оригінала та його перекладу дає можливість зробити висновок, що найбільш ефективними технічними прийомами перекладу метафор є прийом переміщення, прийом додавання лексичних одиниць, а також прийом експлікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гачечиладзе Г.Р. Художественный перевод и литературные взаимосвязи. – М.: Советский писатель, 1980. – 256 с.
2. Korunets I.V. Theory and Practice of Translation. – Vinnytsya: Nova Knyha. Publishers, 2001. – 448 p .
3. Кузьменко В.І. Словник літературознавчих термінів. – К.: Український письменник, 1997.
4. Шахова К. Теккерей У.М, Ярмарок Суєти. – К.:Вища школа, 1983. – С. 5-16.
5. Урнов М.В. Вехи традиции в английской литературе. – М.:Художественная литература, 1986. – 382 с.
6. История зарубежной литературы XIX века/ Под редакцией Михальської Н.П. – М.:Просвещение, 1991. – 256 с.

7. Аникст А. Ярмарка тщеславия // Теккерей У.М. Собрание сочинений в 12 томах, том 4. – М.: Художественная литература, 1976.- С.803-811.

УДК 81'255.4 (811.111)

**Великорода Ю.М., Мінцис Ю.Б.
Прикарпатський національний університет ім. В.Стефаника**

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СТИЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ЩО
СТВОРЮЮТЬ САТИРИЧНИЙ ЕФЕКТ, З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА
УКРАЇНСЬКУ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ВІЛЬЯМА ТЕККЕРЕЯ
“ЯРМАРОК СУЄТИ”)**

Дане дослідження присвячене проблемі перекладу лексичних стилістичних засобів з англійської мови на українську. Предметом дослідження є оригінал роману “Ярмарок Суєти” В.М.Теккеря та його переклад українською мовою, виконаний Ольгою Сенюк. Завданнями роботи є: встановити принципи перекладацької стратегії при перекладі лексичних стилістичних засобів, визначити основну стратегію перекладача для передачі предметно-логічного та конотативного значень при збереженні тих засобів, які були використані в оригіналі.

При перекладі лексичних стилістичних засобів, що створюють сатиричний ефект, слід виділити 3 рівні: переклад предметно-логічного значення, переклад конотативного значення, та відтворення тих стилістичних засобів, які вживались в оригіналі. У зв'язку з різницею в лексичній, семантичній та

синтаксичній структурах двох мов, не завжди вдається здійснити переклад на всіх трьох рівнях, і тоді перекладачеві доводиться зупинитися на одному з них. Слід наголосити, що правильний вибір відповідного синоніму мови перекладу для одиниці значення оригіналу завжди визначається кількома факторами: 1) його семантикою в контексті; 2) стилістичними чи жанровими особливостями тексту; 3) прагматичною орієнтацією чи тоном тексту. Будь-яке нехтування цими вимогами може привести до небажаних викривлень авторської концепції чи змісту [8: 418].

Найбільш поширеним лексичним стилістичним засобом у романі є метафора - перенесення якоїсь якості з одного об'єкта на інший, або можливість реалізації двох лексичних значень одночасно [5: 140]. Теккерей часто створює свої власні розширені метафоричні образи, які не мають аналогів ні в англійській, ні в українській мовах. Розширені авторські метафори чергуються з військовими, економічними і політичними метафорами. Метафоричне використання слів певної спеціальної сфери мовлення для опису побутових подій є однією з найважливіших ознак авторського методу Теккерей. Найчастіше можна помітити використання військової термінології. Пояснюється це не лише тим, що значна частина персонажів є військовими і безпосередньо мають справу з війною, але і тим, що це служить загальному задуму сатирика показати “Ярмарок Суети” як “поле бою”, де люди використовують усі можливі методи для досягнення мети. Слід відзначити, що Ользі Сенюк вдалося передати майже всі такі авторські описи зі збереженням конотативного ефекту мовлення: *“Enemies even the most obstinate & courageous*

*can't hold out against **starvation**; so the elder Osborne felt himself pretty easy about his **adversary in the encounter** we have just described...; & as soon as George's **supplies** fell short, confidently expected his **unconditional submission**. It was unlucky, to be sure, that the lad should have **secured a stock of provisions** on the very day when the first **encounter** took place; but this relief was only temporary, old Osborne thought, & would but delay George's **surrender**" [9: 197]. - "Навіть найупертіший і наймужніший ворог не може витримати голоду, тому старий Осборн був досить спокійний за свого **супротивника** в битві, яку ми щойно описали..., і впевнено чекав **беззастережної капітуляції**, тільки не в Джорджа скінчаться **запаси**. Звичайно, шкода, що хлопець **поповнив** їх саме того дня, як відбулася перша **сутичка**, та на думку старого Осборна, то був тільки тимчасовий перепочинок, що трохи відтягав **капітуляцію**" [6:193].*

Іноді для передачі конотативного значення оригіналу перекладач використовувала оказіональні відповідники, таким чином відходячи від дослівного перекладу тексту: "*The dark object of the conspiracy into which **the chiefs** of the Osborne family had entered, was ignorant of all their plans regarding her*" [9: 191]. - "Темнолиций об'єкт таємної змови, яку задумали **чільні політики** родини Осборнів, міс Суорц і гадки не мала про їхні плани" [6: 188].

Переклад "*chiefs*" як "**чільні політики**" дає змогу поглибити емоційний ефект даного уривку, передаючи при цьому прагматичний потенціал оригіналу, хоча основним словниковим значенням "*chiefs*" є "**керівники**". Стратегією перекладача у таких випадках була орієнтація на смисл, а не на букву оригіналу. Установка на "смисл, а не на букву" означає необхідність правильної

інтерпретації значення мовних одиниць у контексті, тобто вимогу не задовольнятися тільки тим смислом, який зв'язаний лише з найбільш вживаними значеннями цих одиниць [4; 196]. Така стратегія не допускає сліпого копіювання форми оригіналу, адже художній переклад в ідеалі є перш за все художнім, а не мовним відповідником оригіналу [1; 134].

Значні труднощі виникають при перекладі антономазій. У своєму романі Теккерей нерідко використовує імена–характеристики, користуючись широкими можливостями словотворення в рідній мові. Такі імена–вживіски тонко виявляють іронічне ставлення автора до зображуваного персонажу. Значна частина діючих осіб у романі з'являється лише в деяких епізодах, і часто вони не отримують розгорнутої портретної характеристики. У таких випадках як правило вони характеризуються іменем, яке допомагає автору доповнити побіжний портрет чи навіть замінити його [2; 281]. Надзвичайно важливим у даному плані постало завдання перекладача хоча б частково відтворити ці імена–характеристики. Ось приклади того, як Ольга Сенюк впоралась з цим завданням: *Sackle* – *Кудкудак*, *Heavytop* – *Неперепийля*, *Knuckles* – *Троццер*, *Toady* – *Підлизля*, *Pincher* – *Кліщ*, *Hammerdown* – *Аукціонер*, *Dives* – *Багатій*, *Crocky Doyle* – *Крокі Дилл*, *Higgs* – *Міняйло*, *Blathernick* – *Базікервік*, *Thistlewood* – *Осompic*, *Bareacres* – *Голодвірс* та ін.

У ряді випадків перекладач відмовилась від спроби передати значення імені–характеристики. Мотивувати це можна бажанням перекладача не допустити наявності надто штучних чи недоречних імен. Наприклад: *Fuddleston Huddleston* (“fuddle” – “пятика”, “huddle” – “гармидер”), *Flatters* (“to flatter” –

підлещуватись”), *Snailby* (“snail” – “слимак”), тощо. Згадані персонажі є епізодичними, і втрата при перекладі характеристики їхнього імені не є суттєвою.

Дещо іншою є проблема перекладу імен–характеристик головних персонажів. Наприклад, прізвище головної героїні Ребеки Шарп (*Sharp*) при дослівному перекладі слід би було перекласти як “гостра”, прізвище родини Кроулі (*Crawley*) є похідним від англійського дієслова “to crawl” – “плазувати”. На нашу думку, спроба якось відтворити значення цих імен у перекладі була б недоречною, проте їхню етимологію слід би було пояснити в коментарях чи примітках для того, щоб дати читачеві перекладу змогу зрозуміти те значення, яке вони несуть в оригіналі. Цього, на жаль, зроблено не було, що є одним із недоліків перекладу і позбавляє сприймача перекладу деякої суттєвої на нашу думку інформації, яку має змогу сприймати читач оригіналу. Злою насмішкою звучать імена аристократичних осіб, яких автор порівнює з вівцями. Так наприклад ім’я лорда Саутдауна (*Southdown*) походить від назви породи овець. Цей момент також був втрачений при перекладі, хоча на нашу думку етимологію цього імені можна було б пояснити в примітках.

Іноді автор дає назви–характеристики деяким місцевостям. Такою характеристикою є наприклад назва місцевості *Mudbury*, яке перекладач переклала як *Грязьбері* (англ. “mud” означає “бруд”), *Leakington* – *Мокретон* (англ. “to leak” означає “текти”).

Роман “Ярмарок Суети” містить ряд імен–характеристик, які створюють або поглиблюють сатиричний ефект, який прагне передати автор. Повне

ігнорування таких імен при перекладі позбавило б його в значній мірі свого оригінального сатиричного змісту. Тим не менше, не слід забувати, що ці імена частково є англійськими реаліями і дослівний переклад усіх імен міг би бути недоречним. При перекладі антономазій перекладач намагалась передати сатиричний зміст оригіналу за допомогою okazіональних відповідників. Спроба перекладу антономазій сприяє досягненню вищого рівня еквівалентності, ніж їх транслітерація, і є виправданою з огляду на сатиричний ефект, який вони створюють.

Іронія є одним із основних стилістичних засобів, який автор використовує для створення та поглиблення сатиричного ефекту протягом усього роману. І хоча у вітчизняній стилістиці іронія міцно утвердилась як “стилістичний прийом, що базується на одночасній реалізації двох лексичних значень слова (словникового і контекстуального), які є протилежними одне одному” [3; 38] (розмежовуючи іронію—стилістичний засіб від іронії—ефекту), ми розглядатимемо іронію як стилістичний засіб, при якому словникове та контекстуальне значення знаходяться у відносинах різкої невідповідності одне до одного (не обов’язково у відносинах протилежності). Переважна більшість прикладів іронії в оригіналі була передана в перекладі. Наприклад, у 28-ому розділі автор описує англійських військових, що вирушили до Нідерландів для битви з Наполеоном таким чином: “...*alarm was unknown, & our travellers, among whom two were naturally of a very timid sort, were, like all the other multiplied English tourists, entirely at ease*”[9; 256] (“... ніхто не тривожився, і наші подорожні, з яких двоє, природна річ, були не вельми сміливі, почували

себе, як і всі інші англійські *туристи*, цілком спокійно”)[6; 247]. У даному прикладі пряме значення слова “туристи” не є протилежним до контекстуального – “військові, солдати”, проте невідповідність цих двох значень цілком очевидно створює приховану насмішку. У більшості випадків перекладач дуже вдало відтворила іронію оригіналу.

Один з принципів перекладацької стратегії, які виділяє В.Н. Комісаров, полягає в тому, що перекладач розрізняє в змісті перекладацького тексту відносно більш і менш важливі частини смислу. Часто в перекладі не вдається одночасно відтворити предметно–логічний і конотативний компоненти змісту оригіналу, і перекладачеві доводиться вибирати між ними, спираючись на контекст [4; 196]. У таких випадках домінантним у сатиричному тексті може виявитись імпліцитне значення слова чи фрази, а не пряме. Тому при перекладі сатири часто можна побачити, що перекладач віддає перевагу конотативному компоненту над предметно-логічним. Цей принцип стратегії перекладу особливо часто вживається при перекладі іронії, адже в таких випадках імпліцитне значення є важливішим, ніж предметно-логічне. Так, у 28-ому розділі роману автор, описуючи поведінку Джоза Седлі, коли той самовпевнено вихваляється перед жінками, іронічно пише: “*His courage was prodigious*”[9; 256]. Якщо дослівно перекласти цю фразу, ми отримаємо: “Його відвага була дивовижною”. Проте така структура речення не несе в українській мові того гостро іронічного значення, яке це висловлювання має в оригіналі. Дещо помінявши структуру і слова, перекладач, хоча і відходить від дослівної

передачі висловлювання, зберігає конотативний зміст оригіналу: “А який же Джоз був відважний”[6; 247].

Іноді автор використовує стилістичні засоби, які базуються на полісемантичному ефекті. Прикладом цього може бути зевгма, вживання слова у тих самих граматичних, але різних семантичних відношеннях до двох суміжних слів у контексті, при чому семантичні відносини з одного боку є прямими, а з іншого – переносними [7;150]. Так у 24–ому розділі Теккерей розповідає, як двоє військових сіли писати листи до своїх батьків додому – “*letters full of love, heartiness, & pluck & bad spelling*”[9; 221] – “*листи, сповнені синівської любові, ласки, відваги і граматичних помилок*”[6;215]. Як правило, особливих труднощів при перекладі цього стилістичного засобу не виникало, і всі приклади зевгми є переданими в перекладі зі збереженням їх конотативного відтінку.

Неодноразово автор використовує в романі алюзії, непрямі посилання на якусь літературну чи історичну особу чи подію [7;109], іноді створюючи цим гостро сатиричний ефект. У 24–ому розділі, коли містер Осборн після довготривалих роздумів над тим, що йому зробити зі своїм сином за те, що той одружився без його схвалення, бере до рук родинну Біблію. І тут автор, ніби між іншим, говорить, що “*there was a frontispiece to the volume, representing Abraham sacrificing Isaac*”[9; 218] (“*На фронтисписі в ній був зображений Авраам, що приносить в жертву Ісаака*”)[6; 212]. Хоча деталь ця є незначною, вона несе важливе імпліцитне значення. Адже таким чином автор порівнює ситуацію, що сталася в родині Осборнів, з відомим біблійним сюжетом.

Загалом при перекладі алюзій також не виникало особливих труднощів, адже ті ж самі біблійні чи міфологічні персонажі, як правило, однаково відомі як українському так і британському читачеві. Іноді значення алюзій могло втрачатись при посилянні на національні реалії, які не несуть для українського читача особливого значення. Такі випадки були пояснені в коментарях до роману М.Лорів та М.Черневич.

Протягом усього роману Теккерей постійно нагороджує своїх героїв епітетами. Майже завжди ці епітети мають іронічне значення. Творчий підхід перекладача О. Сенюк до перекладу “Ярмарку Суєти” спонукав її іноді відходити від прямого, предметно–логічного значення епітетів у оригіналі і віднаходити оказіональні відповідники деяким словам для більш точної передачі їх імпліцитного значення. Так у 18–ому розділі капітан Доббін захищає Емілію від “словесних атак” своєї матері і сестер, і автор називає його “*uproused British lion*” [9; 164]. У перекладі ж ми читаємо: “роздратований лицар” [6; 165]. Можливо, в даному випадку слід було залишити предметно–логічне значення оригіналу (“британський лев”), проте навряд чи багатьом українським читачам відомо, що лев є одним із національних символів Британії, і він неодноразово зображався у середньовічній лицарській геральдиці. У той же час слово “лицар” для українського читача буде асоціюватись, якщо і не з середньовічною Британією, то хоча б з Середньовіччям взагалі та з героїзмом. Тому на нашу думку переклад О. Сенюк є більш доречним, оскільки цей епітет зберігає своє конотативне значення, адже капітан Доббін також належить до героїв, яких автор сатирично висміює. У загальному при перекладі епітетів О.

Сенюк вдавалось зберігати як їх предметно–логічне так і конотативне значення, хоча в поодиноких випадках, вона віддавала перевагу останньому, відтворюючи в такий спосіб емоційно–художні особливості роману.

Таким чином, основним принципом, який використовується при перекладі лексичних стилістичних засобів у романі В.Теккеря, є принцип визначення смислової домінанти, що допомагає найбільш повно передати бажаний стилістичний ефект. Основною стратегією перекладача є установка на смисл, а не на букву оригіналу. Збереження лексичних стилістичних засобів у перекладі сприяє більш адекватному відтворенню прагматичного потенціалу оригіналу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гачечиладзе Г.Р. Художественный перевод и литературные взаимосвязи. – М.: Советский писатель, 1980. – 256 с.
2. Ивашева В.В.Теккерей – сатирик. – М.: Издательство Московского университета, 1958. – 322 с.
3. Казанская Г.П. Некоторые стилистические приемы создания эффекта иронии в портретных характеристиках романа С.Ричардсона «Клариса Гарлоу» // Вопросы стилистики английского языка. – 1980.- Вып.155. с.37-52
4. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты).– М.Высшая школа, 1990. – 254 с.
5. Кузьменко В.І. Словник літературознавчих термінів. – К.: Український письменник, 1997. – 230с.

6. Теккерей В.М. Ярмарок Суэти. Роман без героя. – К.: Вища школа, 1983. – 624 с.
7. Galperin I.R. Stylistics. – Moscow : Higher School, 1997. – 336p.
8. Korunets I.V. Theory and Practice of Translation. – Vinnytsya: Nova Knyha. Publishers, 2001. – 448p.
9. Thackeray W.M. Vanity Fair. – London: Penguin Books, 1994. – 672 p.